

Slovo Buddhovo



Nyánatiloka
Květoslav Minařík

Slovo Buddhovo

Vydavatelská řada PŘÍMÁ STEZKA
Svazek 9

CANOPUS



NYÁNATILOKA MAHÁTHERA
KVĚTOSLAV MINAŘÍK

Slovo Buddhovo

CANOPUS
Praha 2013

SLOVO BUDDHOVO

Výtah z mravně-filozofické soustavy Buddhova učení podle
znění „původních knih sepsaných v jazyce páli“.

Sestavil, přeložil a vysvětlil
NYÁNATILOKA

Překlad do češtiny podle pátého anglického vydání
„Ostrovní poustevna“ Dodanduwa, Cejlon
1935

Vydáno s laskavým svolením Buddhistické vydavatelské
společnosti na Srí Lance (Buddhist Publication Society, Inc.)

© Buddhist Publication Society, Inc., 2013

© Květoslav Minařík, 2013

ISBN: 978-80-87692-80-6

POZNÁMKA VYDAVATELE

Kniha Slovo Buddhovo je tvořena různými pasážemi pálijského zákona (jeden z nejstarších souborů buddhistických kanonických textů). Nyánatiloka Maháthera vybíral texty tak, aby podávaly systematický přehled buddhistické nauky prostřednictvím vlastních slov Gótamy Buddha. Nyánatiloka také k textům na některých místech doplnil své vysvětlivky.

Podkladem tohoto českého vydání je anonymní český překlad pátého anglického vydání, zveřejněný poprvé v roce 1936 (Revata, Dvůr Králové nad Labem). Ten se dostal do rukou Květoslavu Minaříkovi patrně v šedesátých letech 20. století, a protože jej považoval za velmi hodnotný, doplnil jej svými komentáři.

Překlad z roku 1936 jsme mírně upravili, abychom tak text přiblížili současné češtině a také abychom opravili některé zřejmé nesprávnosti v něm, včetně přepisu pálijských výrazů.

K dalšímu studiu Slova Buddhova je možné vyhledat také řadu dalších podkladů. Čtenářům jsou k dispozici i novější překlady tohoto spisu s buddhistickými texty přeloženými přímo z jazyka páli. Je to např. překlad dr. Mirko Frýby z r. 2010 nebo řada dalších edic ve světových jazycích.

Nyánatiloka Maháthera (1878–1957) byl jedním z prvních Evropanů, kteří obdrželi buddhistické mnišské svěcení. Jeho řádové jméno Nyánatiloka vychází z pálijštiny a patrně by mělo být do češtiny přepisováno spíše jako „Nánatilóka“, což znamená Znalec tří světů (pálijsky *ñána* = poznání; *tilóka* = tři světy).

Z PŘEDMLUVY K PRVNÍMU VYDÁNÍ Z ROKU 1907

Především chci podotknout, že Slovo Buddhovo nemá být uvedeno do Buddhova učení ani knihou o buddhismu, kterou přečteme a odložíme. Jejím účelem je sestavit systematický výtah Buddhova učení pro ty, kdo jsou již seznámeni s jeho základními myšlenkami, a shrnout v jeden celek jeho různé části, které se na první pohled jeví, jako by byly bez souvislosti, avšak které se nakonec sbíhají v jediném bodě: oprostění od utrpení, jak se o tom vyjádřil Buddha, jehož slova uvádím jako heslo:

Jen jednomu učím, bratři,
zvěstuji vám nadále jako dříve:
utrpení a oprostění od utrpení.

Z PŘEDMLUVY K TŘETÍMU VYDÁNÍ Z ROKU 1928

Spis Slovo Buddhovo, které skutečně poprvé podává jasný a podrobný výklad Buddhova učení, dokazuje zároveň, že není nějakým druhem vybrané filozofie, nýbrž že tvoří ve skutečnosti nedělitelný celek, v němž každá jednotlivá část tvoří naprosto nutný a nezbytný článek...

Zkratky

D. – Dígha-nikája

M. – Madždžhima-nikája

A. – Anguttara-nikája

S. – Samjutta-nikája

Dhp. – Dhammapada

Ud. – Udána

It. – Itivuttaka

Snp. – Sutta-nipáta

ÚVOD

1. Buddha, Osvícený nebo doslova Vědoucí, je čestné pojmenování, jež bylo dáno indickému mudrci Gótamovi, zakladateli eticko-filozofického systému, který je v Evropě znám pod jménem buddhismus. Buddha se narodil ve městě Kapilavatthu na hranicích dnešního Nepálu v druhé polovině šestého století před Kristem jako syn jednoho z knížat severní Indie. Až do svého 29. roku, kdy se zřekl světa a změnil svůj knížecí život za život žebravého mnicha, žil se svou ženou, kněžnou Jasódharou, která mu porodila syna jménem Ráhula, který se později stal Buddhovým oblíbeným stoupencem.

2. Dhamma, Zákon vesmírového pořádku, vyhlášený Buddhou, byl sepsán ve starém jazyce páli a je zachován ve třech velkých sbírkách knih, v Tipitace, tj. ve třech koších Buddhových řečí, totiž ve Vinaja-pitace, v Sutta-pitace a v Abhidhamma-pitace. – Vinaja-pitaka je sbírka příkazů a kázně, jež většinou obsahuje pouze předpisy, jimiž se řídí život mnichů. – Sutta-pitaka je sbírka rozmluv a řečí, jež jsou učením o oproštění; toto učení je obsaženo ve Čtyřech ušlechtilých Buddhových pravdách. – Abhidhamma-pitaka je sbírka filozofických úvah, jež se výhradně zabývají spletitým psychologickým zkoumáním.

3. Sangha, společenstvo, je řád bhikkhuů, žebravých mnichů, jež založil Buddha a jenž trvá do dneška ve své původní formě v Barmě, v Siamu (Thajsku), v Kambodži, na Srí Lance (Cejlonu) a v Čittágongu (Bengálsku). S džinistickým řádem je Buddhův řád nejstarším klášterním řádem na světě. Nejvyspělejšími učedníky

Buddhy z doby jeho života byli: Sárputta, jenž podle Buddhy ovládal dokonale dhammu – učení; Moggallána, jenž vládl všemi nado-
byčejnými silami; Ánanda, oddaný učedník Buddhy a jeho stálý
průvodce; Kassapa, předseda rady v Radžagaze, jež byla ustavena
bezprostředně po Buddhově smrti; Anuruddha, metafyzik, a Ráhula,
Buddhův syn. Jidášem mezi Buddhovými učedníky byl Dévadatta,
Buddhův bratranec.

Buddha, dhamma a sangha jsou tzv. Tři klenoty (v řeči páli
Ti-ratana), před nimiž se sklánějí všichni buddhisté v nejhlubší
úctě, neboť je považují za nejúctyhodnější a nejposvátnější jevy
na světě. – Buddha je učitel, jenž sám odhalil, uskutečnil a hlásal
světu zákony o vykoupení. Dhamma je zákon hlásaný Buddhou
a řídí se jím snaha o oproštění. – Sangha je řád učedníků, kteří už
uskutečnili nebo se stále snaží uskutečňovat učení zákona o oproš-
tění. – Jinými slovy: Buddha je učitel, dhamma učení a sangha
řád stoupenců Buddhova učení, již dhammu – učení plní a usku-
tečňují. – Nebo: Buddha je objevitel stezky a vůdce, dhamma je
stezka a sangha řád stoupenců, kteří krácejí po této stezce.

V naší době existuje původní buddhismus pouze v Barmě, v Si-
amu (Thajsku), v Kambodži, na Srí Lance (Cejlonu) a v Čittágongu
(Bengálsku).

Hlášení se k tzv. Trojnásobnému útočišti (v řeči páli Ti-sarana),
jak je přijali Buddhovi přívrženci, zůstalo stejné jako za doby Budd-
hovy, totiž:

Utíkám se k Buddhovi,
utíkám se k učení,
utíkám se k mnišské obci.

Nyánatiloka, 1935

ÚVOD KVĚTOSLAVA MINAŘÍKA

Buddhismus není učení zapadlé historie, jakou křísíme na doplnění všeobecného vzdělání, často samoúčelného. Je to věčně živá nauka použitelná k řešení podstatných životních problémů. Může člověku odpovědět na otázky vznikající, když se všemi svými tužbami stojí před zevním světem jako před labyrintem nepřehledných jednotlivých situací a zajímalo by ho jak je řešit a splnit tak své smyslové tužby.

Nebudu tvrdit, že buddhismus někomu poslouží právě ke splnění smyslových tužeb. Rozhodně mu však poskytne klíč k poznání vzájemných souvislostí toho všeho, co se kolem něho děje; to pak už samo uhasí jeho tužby. Jinak nemohou být nikdy splněny, protože jejich počet neustále roste a jsou stále různorodější.

Nebuddhistu může na buddhismu velmi zaujmout, že to je praktická psychologie, jejíž úrovně naše věda dosud nedosáhla a nedá se ani čekat, že jí dosáhne. Buddha spěje k poznání životních problémů dokonalým rozlišováním všech psychických jevů, v nichž je každý jedinec permanentně ponořen, tj. dokonalou introspekci. Její objektivitu zaručuje postupné školení se v abstrahování vědomí, myšlení a úvah od všech psychických procesů a psychologických jevů. Na rozdíl od domnělého noření se myslí do své vlastní bytosti, jak to dělávají mystikové a jež mívá za následek unesení různými kategoriemi citů a vytržením různé povahy, používají dokonale informovaní buddhisté tzv. extenzivní koncentraci. Tu je nutno chápat jako maximálně rozšířené pozorování smyslově vnímaného světa a postupné převedení tohoto pozorování do oblasti psychických procesů, k nimž dochází ve vlastní bytosti.

Tato metoda bádání v oblasti vědomého mentálního, emocionálního, pudového a podvědomého žití je naprosto spolehlivá. Psycho-

logovi mohou při vyšetřování různých psychických a emocionálních procesů u druhých lidí uniknout celé aglomerace psychických jevů. Buddhistovi, který dobře bádá ve své bytosti, však nemůže uniknout nic, pokud se už uschopnil registrovat každé hnutí mysli, citu a vnímáního aparátu stále se zdokonalujícím sebezpozorováním.

Bádání buddhisty však nesměřuje k integraci jeho poznatků do nějakého vědního oboru. Je zaměřeno k poznání moci tzv. neodolatelných popudů; právě v nich vidí pramen všech osobních strastí. Samozřejmě přitom nejde o strast vzniklou pádem kamene na nohu nebo bolením břicha z přesycení. Jde o takovou strast, jaké bývá vystaven mladík, který se začíná rozhlížet po světě a ten mu odpírá plnit vše, po čem touží. Takové „zastaralé“ problémy má ještě stále část mládeže, i když si jiná její část uzurpuje možnost ukájet své chtíče prostředky, jež často nelze vůbec schvalovat. Cesta této mládeže nevede k odstranění strastí, jak jí rozumí buddhismus. Její cesta se vine po okraji propasti mravního zničení a jeho následky nám již blyskají před očima v její zločinnosti.

Buddhismus je moudřejší než primitivní laická morálka. Zajímá jej takový plamen duševního života, jaký věčně stravuje ty, kdo z různých důvodů nezískávají požitky a peníze přepadáním svých bližních a jejich vražděním. Taková cesta je mu cizí. Místo toho obrací zřetel k duševním hnutím, z nichž tento plamen vzniká, a ukazuje cestu k vyhlazení těchto hnutí v podstatě jen rozvinutím vůle nechtít se ukájet.

Vím, že to mnohým lidem zní velmi nesympaticky, zpátečnický; vždyť se přece chlubíme všeobecným pokrokem. Jenže nestojíme před fasádou života, ale před prostými skutečnostmi, jejichž zákonitosti nelze přetvářením fasády změnit. Proto je třeba udělat v sobě pořádek rozvinutím nechtění. Jen tak dospějeme k blaženosti nežádostivých; extenzivní soustředování nás přitom zajistí před duševním úpadkem, před rozvíjející se indolencí. Naopak. Když buddhista překonal rozličná nutkání, pramenící z jeho emocionální, pudové a atavistické přirozenosti, nepropadá defektnímu pozorování své vnitřní přirozenosti. Pomocí extenzivního soustředění se rozvine do stavu mudrce, jenž

je schopen obsáhnout celou problematiku reflexní činnosti smyslů a dospět tak k poznání nekonečných možností systematických absorpcí sebe-vědomí do nejvyšších kvalit kosmu. A bída touhy ukájet smyslové chtíče? Ta mizí v přesném poměru ke kvalitnímu poznávání kosmického tvůrčího procesu. Pro člověka, který žije ve zcela ovládaném a stále více rozvíjeném vytržení, jež ho povznáší z úrovně transcendentního žití k rozličným božím trůnům, posléze ke kvalitám světa transcendentního a konečně pak až ke kvalitě absolutna, se smyslové chtění stává bezcenným. Jeho protikladem je dosažená svoboda, poznávaná posléze jako skutečná spása. A této spásy bylo dosaženo vlastním úsilím a prostředky, které jsou v dosahu každého člověka a jsou konečně jen lidské.

Tato kniha proto není učením zaprášené dávné minulosti; její učení je vždy aktuální a pozvedá člověka nad úroveň jakéhokoli druhu osobní strasti. Proto ji doporučuji jako příručku k vážnému studiu i jako příručku pro řešení veškerých životních problémů v celém jejich rozsahu.

Květoslav Minařík

OBSAH

Poznámka vydavatele	5
Z předmluvy k prvnímu vydání z roku 1907	6
Z předmluvy k třetímu vydání z roku 1928	7
Úvod	8
Úvod Květoslava Minaříka	10
Slovo Buddhovo aneb Čtyři ušlechtilé pravdy	13
První pravda – Ušlechtilá pravda o strasti	18
Pět skupin lpění	20
Skupina lpění na tělesném tvaru	21
Skupina lpění na pociťování	24
Skupina lpění na vnímání	25
Skupina lpění na mentálních formacích	25
Skupina lpění na vědomí	25
Závislý vznik vědomí	26
Současnost a vzájemná podmíněnost pěti skupin lpění	28
Tři příznaky života	30
Trojí varování	33
Sansára	34
Druhá pravda – Ušlechtilá pravda o vzniku strasti	36
Tři touhy	38
Vznik žízně	39
Závislé vznikání všech jevů	40
Hromadění přítomné strasti	41
Hromadění budoucí strasti	41
Dědictví činů	42
Třetí pravda – Ušlechtilá pravda o zničení strasti	45
Závislé zničení všech jevů	46

Nibbána	47
Arahat neboli světec	48
Čtvrtá pravda – Ušlechtilá pravda o stezce vedoucí k zániku strasti	51
Dvě krajnosti a střední cesta	51
Osmidílná stezka	53
První člen stezky – Správné nazírání	55
Pochopení čtyř spásných pravd	55
Pochopení dobra a zla	56
Pochopení tří příznaků	60
Neplodné otázky	60
Pět pout	61
Nemoudré úvahy	61
Šest názorů o podstatě já	62
Moudré úvahy	63
Sótápanna, kdo vstoupil do proudu učení	63
Světské a nadsvětské pochopení	65
Spojení s jinými členy	69
Prost veškeré teorie	69
Tři značky	70
Názory a rozpravy o podstatě já	72
Život minulý, přítomný a budoucí	73
Dvě krajnosti a nauka středu	73
Závislé vznikání	74
Působivá kamma	74
Neplodná kamma	75
Druhý člen stezky – Správné smýšlení, rozhodování	76
Světské a nadsvětské smýšlení	76
Souvislost s jinými členy stezky	78
Třetí člen stezky – Správná mluva	79
Upuštění od lži	79
Upuštění od osočování	79

Upuštění od drsné řeči	80
Upuštění od zbytečné řeči	81
Světská a nadsvětská mluva	81
Souvislost s jinými členy stezky	81
Čtvrtý člen stezky – Správné jednání	83
Upuštění od braní života	83
Upuštění od braní věcí nedarovaných	83
Upuštění od necudného života	84
Světské a nadsvětské jednání	84
Souvislost s jinými členy stezky	85
Pátý člen stezky – Správná životospráva	86
Světská a nadsvětská životospráva	86
Souvislost s ostatními členy stezky	86
Šestý člen stezky – Správné úsilí, snažení	88
Úsilí o nepřipuštění, o vystříhání se	89
Úsilí o překonání	90
Pět způsobů zapuzení zlých myšlenek	90
Úsilí o rozvinutí	91
Úsilí o udržení	92
Sedmý člen stezky – Správné rozjímání	95
Čtyři základy rozjímání	95
1. Pozorování těla (kájánupassaná)	96
2. Pozorování pocitů (védanánupassaná)	108
3. Pozorování mysli (čittánupassaná)	109
4. Pozorování jevů mysli (dhammánupassaná)	111
Osmý člen stezky – Správné soustředění	119
Předměty soustředění	120
Náradí soustředění	120
Rozvinutí soustředění	120
Čtyři pohroužení (džhána)	122
Postupné uskutečnění osmidílné stezky	128

Důvěra a správné smýšlení – druhý člen stezky	128
Kázeň a mravní výchova – třetí až pátý člen stezky	128
Ovládání smyslů – šestý člen stezky	129
Rozjímání a jasné uvědomění – sedmý člen stezky	130
Nepřítomnost pěti překážek.	130
Pohroužení – osmý člen stezky	130
Nazírání (vipassaná) – první člen stezky	130
Nibbána.	131
Tichý myslitel	131
Pravý cíl.	132
Dodatek vydavatele	137
Základy vědomého sebezpozorování	138
I. Pozorování těla	138
1. Vědomé pozorování dechu	138
2. Vědomé pozorování postavení těla	139
3. Pozornost a jasné uvědomění.	140
4. Rozjímání nad nečistotami	140
5. Rozbor čtyř základních látek	141
6. Úvahy nad mrtvolou	142
II. Pozorování pocitů.	143
III. Pozorování mysli.	144
IV. Pozorování jevů mysli	145
1. Pět překážek	145
2. Pět skupin uchopování vnějšího světa.	146
3. Rozlišování šesti smyslových základů	147
4. Čtyři spásné pravdy	150
Sútra dobrotivosti.	156

NYÁNATILOKA MAHÁTHERA – KVĚTOSLAV MĪNARĪK
Slovo Buddhovo

Vydavatelská řada PŘÍMÁ STEZKA

Svazek 9

Obálku navrhl Richard Bergant

K vydání připravila PhDr. Zora Šubrtová a kol.

Vydal CANOPUS, 2013

První vydání elektronicky v PDF

Stran 164

Sazbu zhotovil H. H.